

A szocialista magyar társadalom születése

Város és falu

Már utaltunk arra, hogy általában Kelet- és Közép-kelet-Európában, és így Magyarországon is a kapitalista fejlődés megkésettje és korlátozottja lényegesen erősebben konzerválta város és falu különbségét, mint az a nyugat-európai fejlődésben történt, és a szocialista építési kezdeti időszakában a nemesi-úri és a polgári társadalom kettőssége helyébe a falusi és a városi társadalom kettőssége lépett.

A város és a falu termelési viszonyai közötti különbség felszámolásában mindenképp két tényező játszott döntő szerepet. Egyfelől a mezőgazdaság szocialista átszervezése, amelynek következtében a falusi társadalomban is uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, másfelől pedig a fészelt ütemű iparfejlesztés, amely a falusi lakosság jelentős részét az iparba vonzotta, és ennek következtében „városi dolgozóvá” tette, azonban lakóhelyük továbbra is a falu maradt. Ennek következtében ma már a falusi lakosságon belül is kisebbbegrűk a mezőgazdaságban dolgozók, és a falusi népességen belül is kisebbbegrűk a városi népességhez hasonló arányúvá vált a munkásosztály. Míg országosan az aktív keresők 57,1 százaléka tartozik a munkásosztályhoz, addig ez az arány a községi aktív keresők között kerekén 55 százalék.

Ennek ellenére közel sem mondhatjuk ma még, hogy a városi és községi népesség társadalmi összetétele kiegyenlített. A különbséget azonban nem a munkásosztályhoz tartozók aránya adja. A városok és a községek társadalmi szerkezete közötti különbség inkább abban mutatkozik meg, hogy a városokban — különösen Budapesten — sokkal több a szellemi foglalkozás, mint a községekben, ezzel szemben Budapesten lényegében nincs, a vidéki városokban pedig elenyésző kisebbséget alkot a termelőszövetkezeti parasztság. Bizonyos különbségek a munkásosztályon belüli rétegek területi elhelyezkedésében is vannak, és pedig hemcsak abban, hogy a mezőgazdasági munkások túlnyomó részben községi lakosok, hanem abban is, hogy a szakmunkások inkább a városokban, a betanított és segédmunkások inkább a községekben összpontosulnak.

Különbségek az életmódban

Viszonylag jelentős különbségek maradtak fenn város és falu között az ott élők életviszonyaiban is. A mezőgazdasági háztáji és kiegészítő gazdaságokra már többször utaltunk, és ezek a gazdaságok döntően a faluhoz (de nem csupán a parasztsághoz) kapcsolódnak. Mivel az ezekben a gazdaságokban töltött napi munkaidő átlagosan 3—4 óra, ezért azt is mondhatjuk, hogy a falusi lakosság átlagosan lényegesen többet dolgozik, mint a városiak. A jövedelmi kutatások viszont azt mutatják, hogy ezzel a többletmunkával nem feltétlenül jár többletjévedelem.

1972-ben a községi lakosság egy főre jutó havi jövedelme elmaradt a városi lakosságtól, és ez nem egyszerűen az eltérő foglalkozási szerkezetből adódik, hanem szinte minden társadalmi rétegnél megfigyelhető. Ehhez hozzá kell tenni, hogy a községi háztartások ezt a városiaknál alacsonyabb jövedelmet úgy érik el, hogy a háztáji és kiegészítő gazdaságból

származó jövedelmekkel lényegesen kiegészítik a munkaviszonyból származó jövedelmeket. A háztáji és kiegészítő gazdaságokból származó jövedelmek aránya a paraszti háztartásokénál 38, a kettős jövedelmű háztartásoknál 24, és a munkásháztartásoknál 16 százalék.

A társadalmi juttatásokból az átlagosnál lényegesen kisebb mértékben részesülnek a paraszti és kettős jövedelmű háztartások, árpóltikánk pedig szintén érinti őket. Ugyanez — ha kisebb mértékben is — a falun élő munkás- és szellemi háztartásokra is igaz, és ezek a tényezők tovább növelik a falusi népesség anyagi hátrányait. A községi népesség hátrányos helyzetét fokozza a falvak városoknál gyengébb infrastruktúráis és kulturális ellátottsága is. Tény, hogy ebben a vonatkozásban is óriásit léptünk előre a szocialista fejlődés során. A lakások villanyos vagy gázzal való ellátottságában ma már csak minimális a különbség város és falu között. A lakások vízvezetékkel vagy csatornával való ellátottságában azonban nagy az egyenlőtlenység. Míg Budapesten 89, és a vidéki városokban 60, addig a községekben csak 19 százalékos a lakások vízvezetékkel és csatornával való ellátottsága. Ehhez tartozik az is, hogy míg a budapesti lakásoknak 66, a vidéki városokban levőknek 38, addig a községi lakásoknak csak 10 százaléka berlakás, tehát a községi lakosság rákényszerült, hogy lakásproblémáit szinte teljes egészében önmagától oldja meg.

Egészségesebb települési szerkezet

A települési szerkezetben meglévő egyenlőtlenések között meg kell említenünk még a magyar településszerkezet két további jellemzőjét is. Az egyik Európa legtöbb országától megkülönböztető jellemző, hogy a népesség igen nagy része, mintegy 20 százaléka tömörül a fővárosban, és Magyarországon a többi város nemcsak a lakosság száma, hanem a városiasodottság szintje, a lakosság összetétele és társadalmi helyzete tekintetében is különbözik a fővárostól.

Budapest ilyen fokú túlsúlyának különböző történeti okai vannak. Gazdasági és politikai vezetésünk úgy ítéli meg, hogy ez a helyzet inkább hátrányos, mint előnyös jelenség. Ezért tudatosan arra törekszünk, hogy egyes vidéki városokat olyan módon fejlesszen, hogy fokozatosan a főváros „ellenpólusává” váljanak (bár Budapest jelentőségét a belátható időben nem fogják elérni).

Elsősorban öt városra összpontosítjuk a fejlesztést, amelyek Budapesttől körülbelül egyenlő távolságban, félkör alakban helyezkednek el (Győr, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc). Ezek a kiemelt nagyvárosok a fővárossal együtt a centrumát jelentik az ország hat tervezési-gazdasági körzetének, amelyek a közigazgatási jellegű megtervezés mellett a regionális tervezés egységei. Hazánkban ugyanis az ország kis területe ellenére még mindig vannak — bár éppen az elmúlt 15 évben jelentősen mérséklődtek — a regionális különbségek. Pusztán példaként említjük meg, hogy az ország keleti felén levő alföldi megyék infrastruktúráis ellátottsága jelentősen elmarad az ország nyugati felén levő dunántúli megyéké-

től. Ez azonban már egy újabb magyarországi sajátossággal is összefügg.

A tanya-probléma

A településstruktúrával kapcsolatos különleges probléma Magyarországon az úgynevezett tanyai népesség helyzete is. A tanyák, amelyek különösen a 19. században fejlődtek ki Magyarországon egyes részeken, elsősorban az Alföldön, egyedülálló lakó- és gazdasági épületek, amelyek a hajdani egyéni parasztgazdaságok földjeinek közelében helyezkedtek el. A tanyai település előnye volt a megművelt földek egyszerűbb megközelítése, és jobb lehetőségek kínálkoztak az állattartásra is. A legutóbbi népszámlálás idején, 1970-ben az ország lakosságának mintegy 6 százaléka volt tanyai lakos.

A tanyai népesség sok vonatkozásban hátrányosabb körülmények között él. Rosszabb a közművesítettség, távol vannak az iskolák, az orvosok, a rendelő stb. A tanyák hátrányos helyzete miatt az elmúlt évtizedekben sokszor felvetődött az a célkitűzés, hogy a tanyavilágot rövid időn belül felszámoljuk. Valóban gyors ütemű volt a tanyai népesség csökkenése. (1949-ben még a lakosság mintegy 20 százaléka élt tanyán.) Az ország egyes részein azonban meglehetősen nagy életképességet mutatnak a tanyák. Elsősorban ott, ahol intenzív szőlő- és gyümölcsstermelés folyik a tanyák körül háztáji földeken és szakszövetkezeti gazdaságokban.

Ugyanakkor a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek is kialakítanak új külterületi lakóhelyeket — amelyek bizonyos vonatkozásban hasonlítanak a tanyaéhoz —, amikor a települések belterületén kívül szerveznek üzemegeket, ahol bizonyos népesség állandó jelleggel lakik. Az ilyen tanyai és szocialista nagyüzemekkel kapcsolatos külterületi népesség feltehetően a jövőben még hosszabb ideig fennmarad ezért e lakóhelyek infrastrukturális ellátásának fejlesztése, az ottani életkörülmények javítása szükséges.

Szocialista építésünk 30 évében tehát jelentősen csökkent a város és a falu közötti osztályjellegű egyenlőtlenesség, azonban települési szerkezetünk még ma is viszonylag jelentős társadalmi különbségeket, egyenlőtlenéseket hordoz, és hazánk lakosságának fele a ma még hátrányt jelentő községi lakosok közé tartozik.

Kolosi Tamás

Kiskereskedők munkája

Tegnap, csütörtökön Szegeden, a városi népfőnökségi házában tartotta *taggyűlését* a Kiskereskedők Országos Szervezetének Csongrád megyei szervezete. A megjelenteket *Süli István* elnök köszöntötte, többek között *Perjesi Józsefet*, az MSZMP Csongrád megyei bizottságának munkatársát, *dr. Solymossy Margitot*, a városi pártbizottság munkatársát, *dr. Gyürky Rudolfot*, a KISZOSZ elnökét, valamint a megyei és a városi tanácsok képviselőit. Ezt követően megválasztották a jelölőbizottságot, majd *dr. Martonosi István* titkár ismertette az elmúlt esztendő munkáját. A

Fehérvári építkezések

Hétezer családnak otthont adó, új városnegyed építését kezdik meg az idén ősszel Székesfehérvárott. A Leninvárosnak elnevezett új lakótelepet 86 hektáron, a jelenlegi Palotaváros, s Piac téren házi helyére építik fel.

A szevillai borbély — Újvidékről

Mindig szívesen látott vendég Szegeden az *Újvidéki Szerb Nemzeti Színház Operagyűjtése*. Néhány héttel ezelőtt a társulat balettrészlete emlékezetes produkcióval ajándékozott meg, ezúttal *Rossini* remekművét, *A szevillai borbélyt* hallhattuk-láthattuk tőlük. A 24 éves *Rossini* — mindössze 13 nap alatt komponált — szikrázóan szellemes muzsikájában a zabolátlan vidámságot, a pergő-csiklandó áriákat, az áradó verőfényt varázsolja elénk. A *vigoperát Boriszlav Popovity* rendező jó ritmusban, sok eredeti ötlettel állította színpadra. *Toplak Imre* ambíciózusan, értékelendő szakértelemmel és stílusérzékkel dirigált, bár a rendkívül népszerű nyitányban mégsem gyönyörködhetünk maradéktalanul, mert kissé hajszoltnak tűnt, és az előadás során is néhol a zenekar túl harsánynak hatott. Ami viszont rendkívül figyelemre méltó, a nehéz együtteseket *Toplak* remekül összehangolta, és kellő hangsúlyviszonyokat tudott teremteni a zenekar és énekesek között. Irigylésre méltó a zenekar vonásainak kiegyenlített, tömör hangzása is.

A címszerepet *Fránz Puhar* szolgáltatta meg. Szép színű baritonhanggal, biztos magassággal rendelkező énekes, ám úgy érezzük, ezen az estén nem a legjobb formájában énekelt. Hiányoltuk a belépő híres-nevezetes áriájában engedhetetlenül szükséges hang- és színészi élmény együttes jelentkezését; alakítása nem volt teljes, így nem válhatott az előadás igazi motorjává. *Almaviva gróf* igényes, koloratúrás szólama hivatottabb bel canto éneklést igényel, mint amelyet *Voislav Kuculovic* az előadás első felében produkált. Később fokozatosan feljavult: szerepformálása a komikus jelenetekben vált meggyőzővé. Az előadás tartópillére *Gordána Kojadinovity*; *Rosinája* elsőrangú vokális teljesítmény. Dallamformálása kellő iskolázottságra, kitűnő muzikalitásra vall; ritkán hallunk ilyen szép koloratúr-soprán hangot.

Bárányexport Szállítás kamionban és vagonban

Az év elején legtöbb hasznát hozó állattenyésztési ágazat a juhtenyésztés, már csak azért is, mert nagyon kelendők a pecsenyebáránnyok a világpiacon. A januárban megkezdődött szállítások a hűvét előtti időszakban egyre sűrűsödnek. A felvásárló: a Gyapjú- és Textilnyersanyag Forgalmi Vá-

lat, amelynek szegedi ki- rendeltsége közvetlenül az ünnepek előtti hetekben mintegy 4 ezer pecsenyét, illetve tejesebárányt értékesít. A legtöbbet élve szállítják Olaszországba. Az olasz kereskedők régi partnerek, állandó vevők, gyakran felkeresik a gazdaságokat és kamionjaik közvetlenül a juhudályokból viszik a „portékát”. Az ilyen kamionok belső tere négyzetes és bennük hétszáz jóság fér el. A vasúti szerelvények vagonjai pedig két szintre vannak osztva és egy vagon száznyolcvan férőhelyes.

Megyénkben a juhászatok árutermelése a korábbi évek visszaesése után ismét fellendülőben van. A törzsállomány gyarapodott és a szaporulat növekedése már az idén megmutatkozik, 1980-ban pedig jelentős mennyiségi és minőségi változás várható. Eppen a legnagyobb tenyésztő gazdaságok: a szentesi Termál, a Tisza-Maros szög, a csongrádi Vörös Csillag, a sándorfalvi Magyar-Lengyel Barátság, a bokrosi Kossuth Termelőszövetkezet, valamint a Pankotai Allami Gazdaság — élve az állami támogatás lehetőségeivel — a tartás- és hizlalástechnológiában nagyot lépett előre. Újabb férőhelyek épülnek, s a tudományos szakemberek által kidolgozott módszerek meghonosításával gazdaságosabban válik a nevelés, hizlalás. Ehhez gyakorlati segítséget nyújt a Szegedi Élelmiszeripari Főiskola állattenyésztési kara.

T. P. L.

Bölhe

Ács S. Sándor felvétele

Korteshadjárat: „Szavazz te is Noé-mire!”

A cím nem sajtóhiba. A tartotta izgalomban öt évfolyam lányait és fiait. Az Auditorium Maximum-ban történész-szakest, év-Szegeden, az Ady tér környékét, netán a bölcsészkar folyosóit és termet járva. Először egy utcaseprő-formaruhás, narancssárga csíkos mellényt viselő, csinos ifjú hölgygel találkoztam. Azután újabb benyomások: a környező utcák aszfaltján feliratok, az épületbe lépve hatalmas plakát, a lépcsőfeljáróra csung alá: Szavazz te is Noé-mire! Kiseb-nagyobb feliratok, mondókák, rajzok, jelvények minden szembejövő. Végül a második emeleti fordulóban a megőrdő: Bölhe-program.

Hétfőtől tegnap éjszakáig mintha minden felfordult volna a szegedi bölcsészek között: a Bölhe, azaz a bölcsész napok, vagy a rövidítésre jobban utalva, a bölcsész-hét most először megrendezett eseménysorozata

D. L.